

İNDİRİM ORANININ BİR DEN BÜYÜK ÇIKMASININ VERGİSEL YANSIMALARI

A. Murat YILDIZ*

I- GİRİŞ

Ülkemizde uzun yıllardır yaşanan yüksek enflasyonun en olumsuz etkilerinden birini de; yüksek enflasyondan doğan ve reel olmayan (fiktif) gelirlerin vergilendirilmesi alanında göstermiştir. Bu durum ise, gerek mevzuatımızda kapsamlı bir enflasyon muhasebesinin öngörülmemesi ve gerekse vergi yasalarımızda bu yönde yapılması gereken değişikliklerin yeterince ve zamanında yapılmamasından kaynaklanmıştır.

Maliye Bakanlığı da, bu sakıncaların giderilmesine yönelik olarak geçmiştekilere ek olarak bir takım yasal düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemelerin ilk akla gelenlerinden bazılarını yeniden değerlendirme maliyet arttırır mı, Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 56. maddesinde düzenlenen endeksleme işlemleri ve menkul sermaye iratlarının hesabında kullanılan indirim oranı olarak sıralayabiliriz.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddesindeki esaslara göre belirlenen indirim oranı; sürdürülmekte olan ekonomik istikrar programı nedeniyle, kamu borçlanmalarında uygulanan faiz oranının hızla düşmesi ve aynı döneme ilişkin enflasyon oranının çok altında kalması nedeniyle bu yıl ilk defa birden büyük çıkmıştır. İndirim oranının birden büyük çıkması aynı zamanda bu oran uygulanmak suretiyle tespit edilen ve 2000 yılında elde edilen menkul sermaye iratlarının beyan dışı kalması sonucunu da beraberinde getirmiştir.

Yazımızın konusunu da indirim oranı veya enflasyondan arındırma oranı olarak bilinen bu oranın birden büyük çıkmasının vergisel yansımaları oluşturmaktadır.

II- İNDİRİM ORANI UYGULAMASI

01.01.1999 tarihinde yürürlüğe girmek üzere, Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddesine 4369 Sayılı Kanun'un 40. maddesiyle eklenen fıkrada; Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinin ikinci fıkrasının 5, 6, 7, 12 ve 14 numaralı bentlerinde yer alan menkul sermaye iratlarına (döviz cinsinden açılan hesaplara ödenen faiz ve kar payları, dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetler ile döviz cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilenler hariç) indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısmın, bu iratların beyanı sırasında indirim olarak dikkate alınacağı belirtilmiştir. Ayrıca maddenin devamında bu indirimin, menkul kıymetler yatırım fonları ve ortaklıkları, risk sermayesi yatırım fonları ve ortaklıkları ve gayrimenkul yatırım fonları ve ortaklıklarından sağlanan kar payları hakkında da uygulanacağına hükümlenmiştir. Bu hüküm çerçevesinde indirim oranına isabet eden kısım menkul sermaye iradı sayılmayacak ve yıllık beyannameye dahil edilmeyecektir.

İndirim oranının ne şekilde hesaplanacağı da aynı fıkrada açıklanmıştır. Buna göre indirim oranı; Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre tespit olunacak yeniden değerlendirme oranının, aynı dönemde Devlet tahvili ve Hazine bonusu ihalelerinde oluşan bileşik ortalama faiz oranına bölünmesi suretiyle Maliye Bakanlığınca tespit edilecektir.

Bu şekilde Maliye Bakanlığınca hesaplanan ve ilan olunan indirim oranları yıllar itibariyle aşağıdaki gibidir.

Yıllar	İndirim Oranı (%)	Beyana Tabi Kısım (%)
--------	-------------------	-----------------------

1997	67,6	32,4
1998	78,7	21,3
1999	45,9	54,1

Görüldüğü üzere geçtiğimiz yıllarda her zaman 1 (Bir)'den küçük çıkan indirim oranı, süregelen ekonomik program nedeniyle, kamu borçlanmalarında uygulanan faiz oranının beklenmedik derecede hızla düşmesi ve aynı döneme ilişkin enflasyon oranının çok altında kalması nedeniyle bu yıl ilk defa birden büyük çıkmıştır. Nitekim, Maliye Bakanlığı da 23 Aralık 2000 tarih ve 240 Seri No.lu Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği ile 2000 yılı için tespit edilmiş yeniden değerlendirme oranı olan % 56'nın, aynı dönemde Devlet tahvili ve Hazine bonusu ihalelerinde oluşan bileşik ortalama faiz oranı olan %37' ye bölünmesi suretiyle bulunan ve 2000 yılı gelirlerine uygulanacak indirim oranının birden büyük çıktığını (yaklaşık 1,51) tespit ve ilan etmiş bulunmaktadır.

III- İNDİRİM ORANI UYGULAMASI SONUCUNDA BEYAN DIŞI KALACAK MENKUL SERMAYE İRATLARI:

A- İNDİRİM ORANI UYGULANABİLECEK MENKUL SERMAYE İRATLARI

Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddesinin ikinci fıkrasına göre indirim oranı uygulanmasından yararlanabilecek menkul sermaye iratları şunlardır;

- 1- Her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler (GVK Md. 75/5),
- 2- Her nevi alacak faizleri (adi, imtiyazlı, rehinli, senetli alacaklarla cari hesap alacaklarından doğan faizler ve kamu tüzel kişilerin borçlanılan ve senede bağlanmış olan meblağlar için ödenen faizler dahil) (GVK Md. 75/6),
- 3- Mevduat faizleri (Bankalara, bankerlere, tasarruf sandıklarına, tevdiat kabul eden diğer müesseselere yatırılan vadeli, vadesiz paralara ödenen faizler ile bunlar dışında kalan kişi ve kuruluşlardan devamlı olarak para toplama işi ile uğraşanların her ne şekilde ve ad altında olursa olsun toplanan paralarla sağladıkları gelirler ve menfaatler de mevduat faizi sayılır.) (GVK Md. 75/7),
- 4- Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kar payları ile kar ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kar payları ve özel finans kurumlarınca kar ve zarara katılma hesabı karşılığı ödenen kar payları (GVK Md. 75/12),
- 5- Repo kazançları (GVK Md. 75/14),
- 6- Menkul kıymetler yatırım fonları ve ortaklıkları, risk sermayesi yatırım fonları ve ortaklıkları, gayrimenkul yatırım fonları ve ortaklıklarından elde edilen kar payları.

İndirim oranı ticari işletmelere dahil bu tür gelirler için uygulanmaz. Ayrıca, döviz cinsinden açılan hesaplara ödenen faiz ve kar payları, dövize altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetler ile döviz cinsinden ihraç edilen menkul kıymetlerden elde edilen menkul sermaye iratları da indirim oranı uygulamasından faydalanamazlar.

B- İNDİRİM ORANININ BİRDEN BÜYÜK ÇIKMASI NEDENİYLE BEYAN DIŞI KALACAK MENKUL SERMAYE İRATLARI

Yukarıda sıraladığımız ve indirim oranı uygulamasından faydalanan menkul sermaye iratlarından, tevkif suretiyle vergilendirilmiş bulunan Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinin 7, 12 ve 14 No.lu bentlerinde sayılan mevduat faizleri, özel finans kurumlarınca

kar ve zarara katılma hesabı karşılığı ödenen kar payları, repo kazançları ile menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgelerine ödenen kar payları, 4444 Sayılı Kanun'un 3. maddesiyle 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen geçici 55. maddeye göre 01.01.1999–31.12.2002 tarihleri arasında yıllık beyanname verilme mecburiyetinin dışında bırakılmıştır.

Dolayısıyla indirim oranı uygulamasının, Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 55. maddesinde sayılanlar için pratikte bir önemi bulunmamaktadır.

Bu durumda; 2000 yılı için belirlenen indirim oranının birden büyük çıkması, esas itibariyle indirim oranı uygulamasına dahil olan ancak, Gelir Vergisi Kanunu'nun geçici 55. maddesinde sayılanlar dışında kalan menkul sermaye iratları açısından önem taşımaktadır. Nitekim, Maliye Bakanlığınca yayımlanan 23 Aralık 2000 tarih ve 240 Seri No.lu Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği ile 2000 yılı gelirlerine uygulanacak indirim oranının birden büyük çıktığından 2000 takvim yılında elde edilen menkul sermaye iratlarından;

- Gelir Vergisi Kanunu'nun 75. maddesinin ikinci fıkrasının 5 numaralı bendinde sayılan her nevi tahvil ve Hazine bonusu faizleri ile Toplu Konut İdaresi, Kamu Ortaklığı İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler,

- Her nevi alacak faizleri,

- Menkul kıymetler yatırım ortaklıklarından sağlanan kar paylarının,

beyan edilmeyeceği belirtilmiştir. Söz konusu tebliğde sayılmamakla birlikte, Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan açık hüküm gereğince gayrimenkul ve risk sermayesi yatırım ortaklıklarından sağlanan kar payları da, aynı kapsamda beyan dışı kalacaktır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 76. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan hükme göre, indirim oranı uygulanmasının menkul sermaye iratları üzerinden tevkif yoluyla alınan vergiye şumulü yoktur. Dolayısıyla menkul sermaye iradının, indirim oranının birden büyük çıkması nedeniyle beyan edilmemesi bu irat üzerinden aynı Kanun'un 94. maddesine göre yapılacak tevkifata engel teşkil etmez.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 121. maddesi, 94. madde gereğince yapılan vergi tevkifatının gelir vergisinden mahsubunu düzenlemiştir. Maddeye göre, yıllık beyanname gösterilen gelire dahil kazanç ve iratlardan bu kanuna göre kesilmiş bulunan vergiler, beyanname üzerinden hesaplanan gelir vergisine mahsup edilir. Mahsubu yapılan miktar gelir vergisinden fazla olduğu takdirde aradaki fark vergi dairesince mükellefe bildirilir ve mükellefin tebliğ tarihinden itibaren bir yıl içinde başvurması üzerine kendisine red ve iade olunur. Şu halde, 94. madde gereğince yapılan vergi tevkifatının yıllık beyanname hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilebilmesi için kazanç ve iradın yıllık beyanname gösterilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan 220 No.lu Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliğinin 3.4 Bölümünde de buna paralel açıklamalar bulunmakta olup, indirim oranının uygulanması suretiyle beyan dışı kalan iratlara isabet eden vergi tevkifatı tutarının yıllık beyanname hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilemeyeceği ifade edilmiştir.

Bu nedenlerle; indirim oranı uygulaması nedeniyle beyan dışı kalan ve yukarıda sıraladığımız menkul sermaye iratları üzerinden daha önce tevkif suretiyle ödenmiş bulunan gelir vergisi varsa, bu vergi söz konusu iratlar açısından nihai vergi olacak, mahsup ve iadeye konu olmayacaktır.

IV- İNDİRİM ORANI UYGULAMASI SONUCUNDA BEYAN DIŞI KALACAK DEĞER ARTIŞ KAZANÇLARI

Gelir Vergisi Kanunu'na 4444 Sayılı Kanun'un 3. maddesiyle eklenen ve 1999-2002 yılları gelirlerine uygulanmak üzere 14.08.1999 tarihinde yürürlüğe giren geçici 56. maddenin değer artışı kazançları başlıklı D bölümünün birinci bendine göre; ***“İvazsız olarak iktisap edilenler***

hariç olmak üzere; hisse senetlerinin iktisap tarihinden başlayarak üç ay içinde veya iktisaptan evvel elden çıkartılmasından sağlanan kazançlar ile diğer menkul kıymetlerin (menkul kıymetler yatırım fonlarının katılma belgeleri hariç) elden çıkarılmasından doğan kazançlar” değer artışı kazancıdır ve bu kazancın 3.500.000.000 lirayı aşan kısmı vergiye tabidir.

Dolayısıyla; İvazsız olarak elde edilen menkul kıymetlerin, iktisap tarihinden başlayarak 3 aydan fazla elde tutulan hisse senetlerinin ve menkul kıymet yatırım fonlarının katılma belgelerinin dışında kalan tüm menkul kıymetlerin elden çıkarılmasından doğan kazançların 3.500.000.000 lirayı aşan kısmı değer artış kazancı olarak vergiye tabi olacaktır.

Değer artışında safi kazanç, elden çıkarma karşılığında alınan para ve ayınlarla sağlanan ve para ile temsil edilebilen her türlü menfaatlerin tutarından, elden çıkarılan mal ve hakların maliyet bedelleri ile elden çıkarma dolayısıyla yapılan ve satıcının uhdesinde kalan giderlerin ve ödenen vergi ve harçların indirilmesi suretiyle bulunur.

Mal ve hakların elden çıkarılmasında iktisap bedeli, elden çıkartılan mal ve hakların, elden çıkarıldığı ay hariç olmak üzere, Devlet İstatistik Enstitüsü’nce belirlenen toptan eşya fiyat endeksindeki artış oranında artırılarak tespit edilir.

Menkul kıymetlerin elden çıkartılması halinde kazanç, yıl içinde elde edilen toplam gelirden, bu Kanun’un 76. maddesinde belirtilen indirim oranının uygulanması suretiyle bulunacak kısmın düşülmesi suretiyle hesaplanabilir. Bu durumda iktisap bedeli endekslenmez.

Görüldüğü üzere Gelir Vergisi Kanunu’nun Geçici 56. maddesinde menkul kıymetlerin elden çıkartılması halinde kazancın tespiti açısından mükelleflere endeksleme yapma ya da indirim oranından yararlanma konusunda seçimlik hak tanınmıştır. Ancak bu yıl olduğu gibi indirim oranının birden büyük çıktığı durumlarda mükelleflerin indirim oranı uygulamasını tercih edecekleri muhakkaktır.

Bu durumda sonuç olarak 2000 yılı içinde hisse senetleri ve diğer menkul kıymetlerin (devlet tahvili, hazine bonusu vb.) elden çıkarılmasından doğan kazançlar tutarı ne olursa olsun (3.500.000.000 TL’lik had aranmaksızın) beyan edilmeyecek ve vergilendirilmeyecektir.

V- SONUÇ

Menkul sermaye iratları arasında faiz gelirleri başlığı altında toplayabileceğimiz önemli bir kısım, Gelir Vergisi Kanunu’nun geçici 55. maddesi hükmü çerçevesinde 31.12.2002 tarihine kadar beyan kapsamı dışında bırakılmıştır. Bunun dışında kalan, kamu kağıtlarının gelirleri, alacak faizleri ve yatırım ortaklıklarından sağlanan kar paylarının da indirim oranının birden büyük çıkması sonucu beyan dışı kalmasıyla, 2000 yılında elde edilen faiz gelirlerinin tamamı, varsa daha önce tevkif suretiyle ödenen gelir vergisi hariç vergilendirilmemiş olmaktadır. Diğer taraftan, yine indirim oranının birden büyük çıkması nedeniyle hisse senetleri ve diğer menkul kıymetlerin (devlet tahvili, hazine bonusu vb.) elden çıkarılmasından doğan kazançlar da tutarı ne olursa olsun (3.500.000.000 TL’lik had aranmaksızın) beyan edilmeyecek ve vergilendirilmeyecektir.

Vergilendirmede amaç reel (gerçek) gelirlerin vergilendirilmesi olduğuna göre kanımızca, 2000 yılında getirisi enflasyonun altında kalan bu gelirlerin beyan dışı kalması bu hedefin doğal bir sonucudur. Ancak, vergilemede adalet ve eşitlik prensipleri gereğince tüm gelir unsurları açısından buna paralel düzenlemelerin yapılması ya da sürdürülmekte olan ekonomik programın başarıya ulaşarak enflasyondan arındırılmış bir ekonomiye kavuşmak suretiyle bu adaletsizliklerin çözümlenmesi en büyük dileğimizdir.

* **Maliye Bakanlığı Gelirler Kontrolörü**